

Dr. Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*. Zagreb, Novi Liber, 2003., 519 str.

Dr. Ivo Goldstein redoviti je profesor na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i šef katedre za opću povijest srednjeg vijeka. Bizantologija, hrvatska povijest ranog srednjeg vijeka su mu uža specijalnost, ali su mu predmet znanstvenog interesiranja hrvatska povijest XX stoljeća i povijest Židova u Hrvatskoj.

Nakon prvih knjiga o povijesti Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije Ivana Luciusa u XVII stoljeću i još nekoliko autora koji su poodavno napisali kapitalna djela obuhvatajući njima cjelokupnu hrvatsku povijest (Smičiklas Tadija, Klaić Vjekoslav, Šišić Ferdo), novije povijesti Trpimira Macana i najnovije Ludwiga Steindorffa, svjetlo dana ugledala je početkom 2003.g. zanimljivo koncipirana knjiga Ive Goldsteina. Ne ulazeći u vrijednosna prosuđivanja, autoru se mogu uputiti riječi priznanja i poštovanja. Koliko naspram hrabrosti da se upusti u svojevrsnu intelektualnu avanturu, toliko na upornosti da zamišljeni projekat na osoben i osobiti način za koji se opredijelio, dovede do kraja povijesti (na svoj, a ne Fukojamin način!). Pri prvom kontaktu sa Goldsteinovom knjigom, pa i nakon njenog iščitavanja, neodoljivo mi se nametnulo sjećanje na 60-te godine prošlog stojeća (!) kada se kod nas (u ex Jugoslaviji) često elaborirala *teorija distance*, a "vani" - u Parizu npr., kod Galimara, Fajara. Seja - u policama velikih izdavačkih kuća, mogla konsultirati najrecentnija literatura o tek okončanoj Suezkoj krizi ili izraelsko-arapskim sukobima.

U spisku literature Goldsteinove knjige na 490. stranici notirano je djelo akademika Franje Šanjeka o bosansko-humskim krstjanima i povjesnim vrelima tiskanom u Zagrebu s početka 2003. godine, a netom nakon izlaska promoviranoj u Sarajevu. Nemalo sam se iznenadio tekstu ispod slike vojvode Vojislava Šešelja: "Dobrovoljno se predao sudu u Den Haagu 2003.g." (str. 383). Dva su to paradigmatična primjera koji na specifičan način *dopunjuju* osnovni tekst. Navedena bibliografska jedinica akademikove knjige i slika jedne historijske spodobе, koja će svoj politički "dance macabre" tek doživjeti, su, ponavljam, više nego znakoviti za Goldsteinovu knjigu. Kao i većina potpisa na ostalim slikama. Odavno je poznata konstatacija i tvrdnja da je *govor slike* jedan od najuniverzalnijih i najsugestivnijih. Naravno da je 450 stranica osnovnog teksta, koga dopunjava 250 fotosa, ilustracija ili slikovnih priloga i 23 povijesne karte, u ovoj knjizi neupitno primarno. Ali, zbog autorovog metoda izlaganja, a posebno opredjeljenja da u obradi materije seže, bukvalno,

do naših dana ove 2003. g. sa posebnim značenjem i svjesnom namjerom ova dva spomenuta, toliko paradigmatična primjera (jedna bibliografska jedinica i jedan fotos) sa (opet toliko paradigmatičnim potpisom)-a i jednih i drugih ima sijaset u Goldsteinovoj knjizi, su u funkciji ilustriranja i isticanja frapirajuće *recentnosti* u informiranju čitatelja.

DODACI u knjizi (od str. 449) mogli bi se, na prvi pogled, doimati kao nešto sekundarno, a u suštini imaju svoju, i te kako naglašenu, *informativnu* funkciju. Pomenuti fotosi, slike i dodaci koji cjelokupnom autorovom projektu daju neku novu, dosad, rekao bih neviđenu treću "dimenziju", rezultat su angažmana, u svakom slučaju izvanrednih stručnjaka iz raznih institucija i "kriju" odgovor kako se uspjelo *in ultima linea*, ostvariti dosege višestruke informiranosti. U cjelini gledajući, sa funkcionalnog aspekta oni su, budući sjajno ukomponirani, takva dopuna osnovnog teksta da bi bez njih sveukupni utisak o knjizi bio, zasigurno, drugačiji. Angažirani djelatnici iz *Nacionalne i sveučilišne knjižnice* u Zagrebu, *Hrvatskog povijesnog muzeja*, *Europa press holdinga*, *Muzeja za umjetnost i obrt*, svaki na svoj način, utkali su svoje znanje u ovu knjigu i potvrdili sve prednosti timskog rada, ničim ne ugrožavajući nositelja i osnovnog realizatora projekta. Dapače. Iz svih tih razloga vjerujem, pleonastički rečeno, da će velika većina čitatelja iščitavati tekst, ili ga moći sa svojom dozom potreba ili zainteresiranosti dopunjavati kako bibliografijom tako i "govorom slika" od najstarijeg natpisa na kamenu na prostoru današnje Hrvatske, do onih posljednjih slika sa skupova "Svi smo mi Norac" - (2001.), ili gay parade (homoseksualaca - 2002. u Zagrebu), kao i sjajnih i sjajno izabраних platana Vincenta iz Kastva, Julija Klovicia, Otona Ivekovića, I. Tišova, I. Lackovića Croate, K. Hegeđušića, J. Vanište sa temama iz vjerskog života, graditeljstva, političke, opće ili kulturne historije Hrvatske.

U ovom osvrtu ima razloga ukazati, ali i istaknuti na (opet) funkcionalnost kronoloških tablica i bibliografije - ove potonje posebno zbog njihovog i kvantiteta, ali i kvaliteta, pa i osobenog stava autora. U osam od jedanaest poglavlja svaki čitalj u svakoj prilici, ako ga bude interesirala neka vladarska ili politička ličnost od "ab ovo" do Stipe Mesića ili Ivice Račana zaključno, možda sportska ili pak športske ekipe iz nogometa ili košarke, sve do "vatrenih", svjetskih rukometnih prvaka iz 2003., svjetskih i olimpijskih prvaka i pobjednika - Janice i Ivice Kostelić, naći će pouzdane podatke o njihovim rezultatima u Goldsteinovoj "Hrvatskoj povijesti". O korisnosti takvih informacija ~~ne~~ treba trošiti riječi. Ako čitatelje budu interesirale npr. političke stranke, njihovi lideri, koalicije, sekretari KPJ/SKJ, možebitno aktualne političke stranke - notiran je i nedavno novoizabrani šef Liberalne stranke, u međuvremenu novoinstalirani ministar okoliša Račanove vlade - historičar prof. dr. Ivo Banac! - moći će jednostavno otvoriti i pouzdano konzultirati Goldsteinovu knjigu.

U DODACIMA posebno mjesto zauzima "Bibliografija". Nekoliko napomena u kontekstu izvanredno raspoređenih i obrađenih 11 grupa su neophodne za lakše i jednostavnije praćenje koliko reduciranog osnovnog teksta, toliko za prosudbu niza tretiranih pojava, događaja, procesa ili ličnosti u ovakvom "dajdestiranom" djelu (višemilenijska povijest na 450 stranica). Naglasiti je da ovakva ocjena ni u primisli, a kamoli u realizaciji projekta u cjelini, ne bi mogla svesti autorovo opredjeljenje na simplificiranost. Autor se, naime, nije zadovoljio samo popisom korištene literature. Iole pomnije čitanje teksta, od stranice do stranice, izaziva kod čitatelja *potrebu* za detaljnijim eksplicacijama, objašnjenjima ne samo kada, šta se uradilo i kako, nego i zašto se nešto dogodilo. Kolikogod da se trudio autor, u elaboriranju ovako vremenski dugog perioda ne bi mogao ni pomišljati da uradi ono što bi moglo i trebalo da rade institucije ili timovi stručnjaka. Da bi uspješno prevazišao probleme koji su mu se nametali primjenom osnovnog metodološkog principa – reći, odnosno ukazati na sve što je bitno, na znanstveno provjeren način, a ne otići u krajnost – napisati preopširno djelo, dr Goldstein se opredijelio za salomonsko rješenje: čitatelju pružiti vrlo široku i pouzdanu informaciju o historiografskoj produkciji u hrvatskoj povijesti. Eksplicitno se vrlo mudro (salomonski) ogradio, naznačivši da su knjige navedene "neovisno o kvaliteti, mogućoj jednostranosti i pristrasnosti njihovih autora". Mudrost mu je sadržana i u elegantnoj konstataciji: "Preostaje korisniku bibliografije da se o tome SAM informira". Da ne bi bilo slučajno razočaranih u izbor spiska dr Goldstein opominje da "i lošije knjige mogu barem jednim dijelom biti vrelo historiografskog podatka" (471). Zbog zanimljivosti treba navesti samo neke od jedanaest cjelina: tu je važnija literatura na stranim jezicima, zatim važniji izvori i serije izvora, memoaristika, povijest vjerskih zajednica, enciklopedistika, pa priručnici, djela iz srednjeg i novog vijeka, modernog doba, suvremenosti. Naznačio ih je do 2002., ali i u 2003.g.

U ovom osvrtu dozvoljavam si dvije opaske bez plediranja da su mi kriteriji prihvatljivi. U "memoaristici" su navedena tri djela Karla Štajnera ili jedan, zaista, efemerni Paško Romac, a nema, primjerice, niti jedne knjige sjećanja dr Ivana Ribara, političara koji je obnašao značajne funkcije u obje Jugoslavije, ili, pak, Svetozara Pribičevića, koga dr Goldstein, inače s pravom, na nekoliko mjesta u knjizi, dotiče, ali ne i na strani 248 kao što stoji u *Kazalu imena*. U cjelini "VI" - *Hrvati izvan Hrvatske* (namjerno se ne navode) izostavljeni su neki od autora koji su, recimo, nezaobilazni kada je riječ o historiografskoj literaturi iz perioda monarhističke Jugoslavije. Informacije radi, pouzdano je da se neke od takvih knjiga nalaze i u *Nacionalno i sveučilišnoj knjižnici* u Zagrebu. U drugom izdanju mogla bi se naći i recentna studija Peroche G: *Histoire de la Croatie et des nations slaves du Sud de 395-1992*. Paris 1992. Skrećem pažnju čitateljima da obavijest koju mogu pročitati na str. 471 da su "sva imena autora spomenuta u *Kazalu imena*", što bi trebalo da "olakšava traženje".

može biti aktualna u eventualnom drugom izdanju ove knjige. Također, ukazao bih na još jednu karakterističnu osobenost autorovog stava koji indirektno može da indicira njegov odnos prema hrvatskoj povijesti, i parcijalno i u cjelini. PODNASLOVI u većini od jedanaest cjelina su tako znalački i točno formulirani da ne samo suštinski izražavaju sadržinu odjeljka, nego čitatelju omogućavaju rekognosciranje autorovih stavova i ocjena.

Zanimljivo je ukazati da je autor od 446 stranica osnovnog teksta, mislim s pravom i puno razloga, čak 122. posvetio događajima i ličnostima iz posljednjih 85 godina hrvatske povijesti. Ne podcjenjujući prethodna stoljeća (čemu i zašto?) ovo posljednje, dvadeseto, je predstavljalo kvalitativnu razmeđu, uvjetno govoreći između "stare" i "nove" moderne historije. Ono što je trajalo kao proces ili događanje dugog trajanja sa prvom i drugom svjetskom kataklizmom doživjelo je, kada je riječ o hrvatskoj povijesti, jedan logičan kraj, odnosno kvalitativno novi i to dvostruki početak: završni proces sazrijevanja hrvatske nacije i ostvarenje hrvatske samostalnosti, odnosno države.

Cjelokupni tekst krasi još jedan kvalitet koji je začuđujući, usprkos autorovoj specijalnosti (srednjovjekovlje i XX stoljeće) – *uravnoteženost* izlaganja. Ipak, uz ovu neospornu konstataciju, dozvolio bih sebi jedno pitanje na koje nisam, priznajem, mogao naći zadovoljavajući odgovor: zašto je, i to u cjelini, prenebregnuta bosanskohercegovačka komponenta hrvatske povijesti, spomenuh, toliko značajnog XX stoljeća. Bukvalno, ta se dimenzija spominje *en passant* na stranici 196. u svezi sa Istočnim pitanjem. Objektivno SVA, bukvalno sva pitanja hrvatske povijesti jugoslavističkog perioda (hrvatsko pitanje, hrvatsko-srpski odnosi, djelovanje najveće hrvatske građanske stranke između dva svjetska rata HRSS/HSS pogotovo) prelama su se upravo na bosanskohercegovačkim prostorima. Bez te komponente malo se šta može objasniti i razumjeti (suštinski) u novovjekovnoj hrvatskoj povijesti. Nedvojbeno je jasna kompliciranost tog aspekta, ali pomenuto pitanje ostaje otvoreno.

Zanimljivo je DATIRANJE u *Hrvatskoj povijesti* manje više važnih događaja. S obzirom da je za povjesničare i njihova djela to primarno pitanje, nemam suvisli odgovor na pitanje zašto se autor opredijelio za, da tako kažem, "zemljopisne termine", jer je, po njegovom mišljenju, HRSS promijenila ime "potkraj ožujka" (str. 247), Oktroirani ustav usvojen je "u jesen", atentat na Stjepana Radića se dogodio u lipnju, a on umro početkom kolovoza! Ovo, u svakom slučaju neobično, netko bi rekao originalno datiranje, bi, možda i bilo opravdano, imalo svoj *raison d'etre* da se radi o nesigurnim datumima! Npr. super važan događaj kakav je bio sporazum Cvetković – Maček sklopljen je, po autoru u kolovozu, II AVNOJ je zasjedao u studenom. Za neke događaje – početak rada prve radio postaje na Balkanu, ili Markov protokol, ne navodi se ni godina, a ni godišnje doba!

Na kraju, zaključio bih da je autor *Hrvatske povijesti* dr. Ivo Goldstein na nadasve originalan način, koji podrazumijeva osoben metod, stil, rječnik artikuliranja hrvatske povijesti, rečeno je, *ab ovo* do naših dana, napisao korektno, potrebno je podvući, objektivno, nadasve informativno djelo, u kojem je uspio pomiriti interes znanstvenika, pasioniranog konzumenta historije ili pak amatera. Sudim da je neprijeporan dojam nakon čitanja *Hrvatske povijesti* da niti jedan čitatelj neće biti uskraćen za kompletnu informaciju, ali istodobno i uputu gdje će i kako moći doći do ostalih detaljnijih relevantnih naslova.

Tomislav Išek

.....

Franjo Šanjek: *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13-15 stoljeće)*. Barbat, Zagreb 2003, str. 397.

Ukupni rezultati koje je u skoro tri i po vijeka dugog trajanja postigla historija historiografije Bosne i Hercegovine, brojne dileme, nerazriješena pitanja često pred ovog izlagača postavlja dilemu koju je davno izrekao ugledni francuski mediavelist Lisjen Fevr (Lucien Febvre) o tome da li u historijskoj nauci ima konačno istraženih tema? Lisjen Fevr je, bez dvoumljenja, odgovorio negativno, jer, po njegovom mišljenju, svako vrijeme "konstruiše" novo viđenje antičke povijesti, srednjovjekovne prošlosti, doba humanizma i renesanse, novog i najnovijeg vijeka, što je pojava koje se historičar ne treba plašiti niti je izbjegavati. Vremenom, pogled u prošlost, povijest, historiju ili istoriju, biva smireniji, prepoznaju se velike historijske teme, u nekim istraživački napori pokazuju se zrelijim i evidentno je kvalitetnije posmatranje i razmišljanje o proteklim historijskim periodima.

Od Herodota do danas, samo se savjesnim, iscrpnim i kritičkim odnosom prema prošlosti (historiji, povijesti, istoriji), temeljnim i svestranim istraživanjima historijskog dešavanja može identificirati historijska istina o onome što se desilo u prošlosti. Samo se tako može usmjeriti historijska misao ili misao o prošlosti, ka temeljnom znanju o brojnim procesima koji su sada zapreteni postideološkim nanosima ili zanosima. Na taj se način historijska nauka može oslobadati snažnog pritiska, ranijih, ustaljenih shema, po kojima se historičar bavi samo identifikacijom prošlosti i